

ТРІУМФАЛЬНИЙ АНАБАЗИС БРАВОГО ВОЯКА ШВЕЙКА В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Роман ЛУБКІВСЬКИЙ

*поет, перекладач,
лауреат Національної премії України
ім. Т. Шевченка*

Отримавши від видавництва “А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА” запрошення представити сучасній молоді нове видання славетного твору світової літератури, яким є роман чеського письменника Ярослава Гашека “Пригоди бравого вояка Швейка”, я, зізнаюся, розгубився і довго не наважувався дати згоду.

Потім, коли в уяві переглянув свої “особисті” зустрічі з цим воістину безсмертним героєм, міцно-міцно задумався. І вирішив негайно летіти в Прагу, де народився і довгий час проживав Гашек, а звідти – рушити в містечко Ліпнице-над-Сазавою...

Гашек там прожив останні роки, там – його могила і два своєрідні музеї: один – літературно-меморіальний, другий – для туристів (готель-ресторан), у якому дбайливо оберігається не лише “апартман” Класика, а й атмосфера – богемна, приятельська, гумористична... Відтак перший варіант заголовку мого вступного слова – “Швейк окупує незалежну Україну” почав видозмінюватися. Бо щось у глибині душі високопатріотичне, пильне на всякі інвазії в Україну (принаймні, інформаційні) рішуче заперечило: Ні! Тисячу разів – ні! Як можна вважати окупантом стратегічного партизана, бойового побратима героїчних наших січових стрільців, хрещеного батька багатьох і багатьох сучасних політиків, депутатів Верховної Ради, покровителя, зрештою, декількох наших міністерств, а, можливо, і всього Уряду України! Внаслідок болісних роздумів Швейк почав з’являтися в снах, так як Мікеланджело “снівся” львівському скульпторові Івану Севері напередодні голосування за дипломи переможцям чергової обласної виставки образотворчого мистецтва, присвяченій “маякам” – Героям соціалістичної праці... Недремний “Мікельаньол” особисто вказував скульпторові (а через нього – членам художньої ради), що слід забракувати, а що нагородити!

На превеликий жаль, у автора цих рядків такого високого порадики не виявилося... Але – о спасенна думка! Таж, коли я був юнаком, рівно півстоліття тому, незабутнього вересня 1958 року в коридорах Львівського університету тільки, мабуть, найбільш гідним із першокурсників-славістів (і лише декому з українців) почало з’являтися чудо. Так, чудо. Не релігійне, як ото пастушці в Люрді, чи закарпатським лісорубам, що бачать святий лик у зрізаному дереві, чи волинським жіночкам, котрі бачать святих просто між гілками беріз – такі рідкісні з’яви негайно підтверджуються місцевими панотцями і повідомленнями на всю округу. Отже, чудо. Але чудо, сказати б, виняткове цивільне...

...Коридором першого поверху у бік відділення слов’янської філології рухався чоловік у довгому грубому пальто, несучи в’язку щойно отриманих з видавництва новісіньких книжок. З обкладинки визирало лукаве обличчя. Чоловік, наштовхуючись

на колони, делікатно вибачався: “Promiňte, prosím”. Отож, то був відомий богеміст Степан Масляк. Складалося враження, що він розмовляв із героєм перекладеного ним твору Ярослава Гашека “Пригоди бравого вояка Швейка” ... Насправді ж, Степан Володимирович обмінювався короткими репліками зі своїм колегою – Пушкарем, якого всі славісти ласкаво називали: “dědeček”.

Не лише “слов’яни” захопилися Масляковим перекладом. У гуртожитку в тісній келії колишньої духовної семінарії зіставлявся оригінал із перекладом, лунали характерні вислови, інтерпретувалися Швейкові пригоди у викладі професорів-україністів і латинників, багато з яких самі були учасниками Першої світової війни. Отож, не лише мовний колорит, а й реалії військового побуту поставали наочно і зримо – ми сприйняли Швейка як свого, він допомагав у студентському побуті, завдяки йому ми наловчилися висміювати дещо з політичного життя періоду “хрущовської відлиги”. А молодший курсом чи двома активіст студентського театру Юрко Брилинський успішно перевтілювався в улюбленого героя... Тим часом Гашек і Швейк ненав’язливо, але рішуче входили в моє життя. Після закінчення університету, в часи поневір’яння по гуртожитках та випадкових помешканнях, мене тримав на силі чудовий приклад – богемний спосіб життя Швейкового “батька”. А на збірний військовий пункт восени 1963 р. ми прибули одночасно з Богданом Ступкою. Нас розподілили за різними місцями призначення. Богдан позаздрив мені, що в стандартному чемоданчику під “ложкою, кружкою, котелком” я мав пошарпане видання “Пригод бравого вояка Швейка”... Годі й казати, як придалася мені, та й не лише мені, ця книжка – краще понад усякі “боевіе устави” під час проходження “курса молодова байца” і після прийняття присяги “на верность соціалістической родіне”. Зазначу, що завдяки хрущовським реформам я і мої ровесники потрапили в армію після ліквідації військових кафедр у вищих навчальних закладах тодішнього Союзу. У моєму підрозділі виявилось ще декілька таких невдач, котрі вважали себе офіцерами (молодшими лейтенантами, але потрапили під владу самодурів капітанів, майорів, підполковників). А що найгірше – нашими безпосередніми “камандірами” виявилися ефрейтори, сержанти і старшини – найчастіше з початковою і неповно-середньою освітою.

Швейк подавав мудрий приклад поборювання армійського радянського безглуздя (не гіршого, як виявилось, ніж австро-угорське!). Отож, із тим “підручником життя” мене було дочасно мобілізовано в 1965 році. Країною на той час правив Брежнев – разуче нагадував доброго цісаря Франца-Йосипа, а члени політбюро – “кремлівські старигани” – перебували на рівні підпоручика Дуба...

Буйний травень незабутнього 1966 року. Молодіжна львівська делегація, куди мене включено, напевно, через чиєсь “недомисліє” (група складалася головно із викладачів та студентів консерваторії), була запрошена до участі в празькому фестивалі “Hudební jařo” (“Празька весна”). Важко мені сказати, чи “в межах” чи “по-за межами” фестивалю відбулося потужне студентське свято “Majales” (від слова “май” – травень). Пригадується те неймовірне бурхливе і дивовижне вуличне дійство тому, що в ньому було щось не лише середньовічне-спудейське, а й швейківське: витончене висміювання панівного режиму, зухвалі лозунги на зразок: “У Божому млині міняються камені” (це так заявляють середньовічні інквізитори з автомобілів), “Радянський секс – наш приклад” (рухома виставка-показ радянського трикотажу) та багато чого іншого. Саме в ті дні пощастило побачити вистави модерних театрів “Laterna magica”, “Na zábradlí” (тут успішно йшла вистава за п’єсою молодого автора, робітника сцени Вацлава Гавела “Дачне святкування” – “своєрідна” пародія на тодішню місцеву бюрократію і обивательщину). І в цьому незвичайному “контексті” – відвідина празьких пивниць “U Fleků”, “U svatého Tomáše”, “U dvou koček”,

“U medvídků” (улюблене місце перебування Олександра Олеся) та багатьох-багатьох інших. Але пальма першості, безперечно, належала славнозвісному пивному рестораторові “U kalicha”. Сама доля привела мене до цього закладу, де відвідувача вітав грубіян Палівец (офіціант з чудовими акторськими даними!), зі стін дивилися на тебе малюнки Йозефи Лади, а на центральній стіні красувався портрет “татінка” (татуся) Франца-Йосипа в блакитному військовому мундирі з найвищими державними нагородами. При наближенні до масивної рами стало помітно, що обличчя цесаря густо засиджене мухами, отже, Швейк у розмові з нишпоркою Бретшнайдером був цілковито об’єктивним і щирим щодо мух та імператора Австро-Угорської монархії. Але нишпорки були і в нашій делегації: вони зафіксували не лише те, що я виявляв захоплення інтер’єром з непристойними написами на стінах, репертуаром музикантів і навіть намагався підспівувати пісеньки на зразок “Генерал Віндішгрец”, а ще й попросив поставити штамп пивнички не тільки на українському виданні (1966 року, з передмовою Григорія Кочура), а й на закордонному паспорті – священному атрибуті радянського патріотизму! На кордоні виник малоприємний ексцес: “Чому?”, “З якою метою?”, але якось обійшлося...

Знову до Праги вдалося приїхати тільки 1971 року, після радянської окупації 1968 року: тоді стало відчутнішим студентське гасло щодо “відданості” принципам і методам “визволителів” тодішньої Чехословаччини від самих же чехів і словаків...

Минав час... Порівняно часто доводилося бувати у Празі в складі письменницьких делегацій, разом з дружиною Наталею чи самому. Але щось рішуче змінилося в поведінці персоналу “U kalicha”. Не давала особливого відчуття Швейкової присутності в улюбленій пивниці і обставина, що десь на початку 80-х років минулого століття офіціантів було перевдягнуто у військові мундири. Але ця новація не прижилася...

Та Швейк не був би Швейком, коли б не нагадав про своє скромне існування і в нас дома. Під час виборів до Верховної Ради УРСР у 1990 році я дав згоду поїхати одним із кандидатів від Старосамбірського округу Львівщини. Передвиборна зустріч відбувалася у Скелівці (колишньому Фельштині). Після свого виступу отримав записку: “Чому Ви приїхали на підтримку “комуняки”, а не щирого патріота, яким є NN?”

Відповідь була: “Я приїхав сюди не задля згаданих осіб, а тому, що хотілося пошанувати місце, де мій кумир Швейк в складі австрійсько-угорської армії поневірявся саме тут, біля Хирова. Мабуть, справи в них були відповідні”... Публіка зааплодувала. Але доля хотіла, щоб саме NN потрапив до парламенту, де ми були поруч, дружно спілкувалися, голосували і за Декларацію, і за Акт проголошення незалежності України. А вже 1992 р. після призначення Послом України до Чеської і Словацької Республіки, я помітив: мій колега носить із собою “Пригоди”, вдивляється в обличчя героя роману, і якось наважився запропонувати: “Пане Романе, я хотів би поставити у Скелівці пам’ятник літературному герою”. – “Кому?” – перепитую. – “Швейкові...” – “Що ж, ідея гарна...” – “А чи можна, аби скульпторові позував я, депутат із цього округу?”. Ідея здалася сміливою і перспективною. Тим часом треба було терміново їхати до Праги, і мрія про хирівське погруддя Швейка (може, й монумент – цього заслуговують і герой, і народний депутат) так і залишилася у віртуальному варіанті...

Прага знову постала у всій своїй неповторності. Але історія внесла суттєві корективи в її характер: вірчі грамоти я мав честь вручати недавньому дисиденту, а нинішньому Президентові країни Вацлаву Гавелу.

На Вацлавській площі, там, де спалив себе студент Ян Палах, день і ніч горіли свічки, з'являлися нові й нові букети квітів. Упродовж усіх трьох років (1992–1995) відчувалося, що не вистачає (або я не відчув його через зайнятість?) неповторного колориту, хоч “господ” і “пивниць” із зображенням Швейка з'являлося щораз більше не тільки в Празі, а й у провінційних містах і містечках; відкрите півстоліття тому питома швейківське відчуття богомної атмосфери, здавалося, зникло назавше... Але ні! З роками почало приходити глибше розуміння феноменів: Гашека і Швейка.

Спочатку “розсипалося” стереотипне тлумачення роману як антиімперіалістичного та антивосенного “памфлету”. Далі – нав'язане творові примітивне комікування, суцільне безсенсовне блазнювання. Відтак – трактування самого автора не як живої особистості, що нагадує воскову фігуру...

Отже, дещо про автора.

– Хто Ви, пане Гашек? Який Ви насправді? – Так і хочеться запитати, вдивляючись в його обличчя на музейних фотографіях у Ліпніце та в родинному зібранні внука – Ріхарда Гашека – у Празі... На ці питання відповісти складно, ба й неможливо. Існують десятки спогадів про Гашека. Їх залишили друзі – письменники, художники, просто знайомі.

Один із найближчих приятелів Ярослава – Еміль Артур Лонген – у свої мемуари “вмонтував” навіть щоденники Вінцента Шпанди, колишнього “цісарсько-королівського поліцеста в Празі”*. Виявляється, празькі тайняки і нишпорки, а відтак і всі “комісаріати” міста найдокладніше знали про кожен крок письменника, і навіть – певною мірою – сприяли його сумнівній діяльності.

Збереглися сотні фотографій Гашека. Він – різний. То статечний, то іронічний, то кумедний, то дивний – у жіночій одежі по коліна у воді. Різняться і його прижиттєві портрети – поважні та шаржовані. Та чи не найвдалішим є словесний портрет Гашека, створений другом письменника, геніальним ілюстратором (а, може, співтворцем?) “Пригод”, художником Йозефом Ладою: “Людина з маловиразним обличчям, майже дитячим обличчям... Гашек скоріше справляв враження пересічного, добре вгодованого синка з пристойної родини, котрий неохоче навантажує свою голову якими-небудь проблемами. Майже дитяче, безвусе, простодушне обличчя, ясні очі...”*

Здається, саме життя, вірніше, якась вища сила вибрала саме Гашека – одного з мільйонів його сучасників – для епохальних парадоксів і парадоксальних, творених уже ним ситуацій. Гімназійним учителем майбутнього письменника був класик чеської літератури Алоїс Їрасек (автор романтичних апокрифічних романів і повістей, що звеличували національну історію), а “натхненниками” в колі молодих анархістів бачимо “лівого” поета С. К. Неймана та австрійського письменника, що зажив світової слави, Франца Кафку.

Різні або взаємозаперечувальні “первні” впливали на формування внутрішнього світу Ярослава Гашека. Отож, цілковиту рацію має сучасна дослідниця, коли каже: “Феномен богомного способу життя розвивав його фантазію і відкривав нові джерела натхнення у прихованих для нього досі закапелках передвоєнної Праги. Понад усе увагу Гашека привертала найнижчі верстви суспільства, міське дно, світ своєрідних празьких типів і курйозів. Його притягувала фантастична атмосфера ночі, неясні голоси, що долітали з празьких корчем і шинків; відлуння музики з дансингів, гвалт і

* Emil Artur Longen. Můj přítel Jaroslav Hašek. Nakladatelství XYZ, 2008.

* Сиваченко Галина. Великий чеський містифікатор, або Гримаси празької іронії. Ярослав Гашек. Пригоди бравого вояка Швейка. Харків: Фоліо, 2006. С. 14.

крики, що линули із закутків, старовинних міських барлогів, логовищ, вертепів, де знайшов притулок усілякий набрід. Його надихали звичаї і звички празької гальорки, нічних гульвіс, повій і сутенерів, босяків і злиднів. Здається навіть, що саме завдяки своєму... привітному ставленню до цього середовища він відкрив і сучасну “Празьку міфологію”.

* * *

Життя Ярослава Гашека, починаючи з ранньої юності (письменник народився у Празі у квітні 1883 року, тут минуло його дитинство), – суцільна фантасмагорія, де правдиве важко відділити од вигаданого, калейдоскоп подій, в яких обертається Ярослав Гашек. Він – авантюрист, містифікатор, невтомний шукач пригод, пиворіз, випивоха і водночас – поважний редактор часопису “Світ звірят”, уполіційований полонений у російському концтаборі в Дарниці, а згодом – боєць Червоної Армії, комендант міста Бугульми, чекіст, видавець і на завершення життєвого шляху – завсідник празьких корчем, відтак – мешканець Ліпніце-над-Сазавою, мальовничого провінційного містечка, де завершився “круг земний” всевітньо відомого письменника.

Чи варто переповідати численні спогади, цитувати ґрунтовні дослідження (такими є капітальна двотомна “Енциклопедія шанувальників Швейка”, видана в Празі, найновіші українські видання “Пригод...”). Цікаво, що документально-джерельне “тло” життєпису Гашека не приглушує його містифікацій, вигадок, авантур. Так, ініційована і очолена письменником маргінальна “Партія поміркованого прогресу в межах закону” існувала насправді. Більше того, 1911 року вона випустила маніфест і висунула кандидатом до Австрійського парламенту... Ярослава Гашека. Передвиборчі партійні зібрання проводились найчастіше в штаб-квартирі – корчмі “Krajin”, а також у десятках інших подібних закладів.

Оцінюючи передвиборчу кампанію Гашека, газета “Час” писала: “Вікна корчми напередодні виборів було позаліплювано такими плакатами: “Всі, як один, відамо голоси за Ярослава Гашека, котрий на численних зібраннях розробив програму націоналізації двірників”; “Сьогодні пахаха за кандидатами, що провалились”; “Якщо ви оберете нашого кандидата, обіцяємо, що захистимо Вас від землетрусу в Мексиці”; “Хто віддасть за нас голос, отримає від нас маленький кишеньковий акваріум...”

“Провальність” кандидата була очевидною. На виборах до парламенту “Партія поміркованого прогресу” “здобула” 20 голосів. Епатажна вигадливість Гашека не знала меж. На самому початку війни з російською імперією у 1914 році він під виглядом “російського купця з Москви” оселився в готелі “U Valšů”. У поліцейському закладі пояснював черговий вибрик тим, що нібито хотів перевірити пильність поліції у воєнний час.

Або таке. У далекій від Праги російсько-татарській Бугульмі Гашек, окрім усіляких різноманітних видань, редагує першу газету бурятів “Нор” (“Світанок”), для чого оволодіває бурятською мовою!

А чи не могло шокувати співрозмовника за кухлем пива у найбанальнішій господі довірливе зізнання в тому, що жорстоко розправляючись з ворогами більшовиків, “батько” Швейка працював і на чеську контррозвідку в підпільній організації “Чорна рука”? Екзотичними видавалися натяки на Гашекову “суперсекретну місію” в Монголії, де він нібито вів перемовини з якимсь китайським генералом. З тієї “пригоди” підтвердилося лише зацікавлення Гашека китайською мовою: він вивчив аж 70 ієрогліфів!

Кількалітнє перебування Ярослава Гашека в “країні царів і комісарів” дало письменникові унікальний матеріал; тут було задумано цикл гуморесок “Швейк у Кремлі”...

Важко уявити, як би поведився бравий вояк у товаристві кремлівських монстрів чи кремлівських старців? Але те, що після повернення на батьківщину Гашек висміював більшовицький режим, дає підстави сподіватися, що ненаписаний твір був би таким же антисовковим, як “Собаке серце” Михайла Булгакова чи “1984” Оруелла...

Гашек народився 1883 року, помер молодим – у 1923. Якби дожив до II світової (а міг би!), – якби “дотягнув” до свого 70-річного ювілею (припала б ця дата якраз на 1953 рік!), міг би сумно констатувати: у так званому соціалістичному таборі, в якому мимо своєї волі опинилася його країна, його героєві було б сутужніше, ніж в Австро-Угорській монархії чи в більшовицькій Росії. Саме в ті часи якийсь З. Анчік у післямові до перевидання роману Гашека (Прага, 1955) писав: “Там, де влада належить народові, звичайно, ніколи не може з’явитися Швейк і провадити свої швейковини”. Та мине не так багато часу, і антинародні режими в Європі відчутно захитаються від Опору угорського, польського, чеського та словацького. Різні то були форми – збройні, радикальні, малопомітні на перший погляд.

“Дух пасивного опору, немовбито простодушні посмішки, дух “швейкування” – це те, що допомогло чеському народові витривати, не зникнути в нерівній боротьбі, перейти через століття соціальних і національних утисків, які загрожували його існуванню”, – зазначає Григорій Кочур у післямові до нового видання роману Я. Гашека у перекладі С. Масляка (1966). Книжку було підписано до друку в грудні 1965 року, а вже в травні, майже через півроку, вона стала мимовільним учасником студентського “швейкування” маніфестації “MaJales”. А згодом, під час “Оксамитової революції” кінця 90-х, мені пощастить спостерігати грандіозні народні маніфестації у Братиславі та Празі; на трибунах стоятимуть поруч Олександр Дубчек та Вацлав Гавел...

“Український слід” у житті й творчості Ярослава Гашека та його знаменитого героя Йозефа Швейка простежується в декількох аспектах: біографічному, видавничо-дослідницькому та меморіальному.

До Першої світової війни Гашек не мав про Україну належного уявлення (якщо знав про Закарпаття, то воно було для нього, як і для більшості чехів та словаків, “Підкарпатською Руссю”, а українські побутові та мовні реалії сприймав і трактував як “рутенські”).

Мобілізований до війська (зарахований до резервного батальйону) письменник у своєму “вимарші” з Бойківщини на Полісся, з Перемишля і Львова – до Києва провів і Швейка. Відомий чеський гашекознавець Радко Питлік у книзі “Пригоди і дороги Йозефа Швейка” (2003) реконструює український маршрут Гашека (і Швейка), почавши з Перемишля.

Нам же важливіше інше, те, що влучно підмітив літературознавець Іван Лозинський. Він звертає увагу на “дуже докладне зображення у романі краєвидів Старосамбірщини, Самбірщини, Бузьщини, Кам’яно-Бузьщини, де вершилися “подвиги” бравого вояка Швейка...”

24 вересня 1915 р. під селищем Хорупани біля Луцька Гашек здався у полон. Як полонений № 294217 він потрапив у табір для військовополонених у Дарниці. Потім – у Києві, працював у “Спілці чехословацьких товариств у Росії”. Часто виїжджав у

розташування чехословацьких підрозділів, побував в Острозі, а влітку 1917 р. – біля Зборова, де брав участь у боях з німецькими та австрійськими військами.

У Києві співпрацював з газетою “Чехословаки” (орган Київського антиавстрійського комітету чехів). Тут 1917 р. опублікував конспект майбутнього роману “Бравий вояк Швейк у полоні”.

Після 1917 р. Гашек починає оперувати термінами “Україна”, “українці”, усвідомлювати важку долю українського народу. В одному з донецьких архівів 1965 року знайдено документ стосовно участі письменника у боротьбі проти кайзерівських військ. Символічною видається участь Гашека у боях із німецькими та австрійськими військами під Зборовом, завдяки чому письменник міг дізнатися про славу козацької зброї та підписану тут українсько-польську угоду після славетної історичної Зборівської битви 1648 року...

Його перебування в концентраційному таборі в Дарниці, а потім – після Жовтневого перевороту – у Києві, незважаючи на Гашекові пробільшовицькі настрої (а колишній анархіст змінював їх під впливом різноманітних чинників!), мабуть, не могли не вплинути на розуміння письменником “українського питання”. Адже 1916 року в листі з діючої армії до редакції чеського тижневика “Čechoslovák”, що виходить у Києві, Гашек говорить про Україну як про “край, славний старою славою козацькою”... Дуже б хотілося вірити, що Гашек не залишився щодо нього нейтральним; можливо, це з’ясується згодом – коли доступнішими стануть як чеські, так і українські архіви...

* * *

В Україні твори письменника публікуються вже з кінця 20-х років минулого століття (в журналах “Червоний перець” та “Червоний шлях”). Окремими виданнями їх друкують видавництва “Плужанин” та “Книгоспілка”. Цікаво, що деякі частини “Пригод бравого вояка Швейка” 1930 року одночасно з’явилися у Львові, Києві та Харкові. До недавнього часу мало хто з наших читачів знав, що, наприклад, перекладачем першої “львівської” частини “Пригод” був популярний дитячий поет Юрій Шкрумеляк, який заховався за псевдонімом Олександр Залужний, а одним із найталановитіших інтерпретаторів Гашекових “малих форм” виявився Остап Вишня, що перу Петра Козланюка належить фейлетон “Швейк на Кавказі”. Гідним суперником “вічного ілюстратора” Йозефа Лади став український графік А. Базилевич, блискучий зображальний талант виявила також Лариса Чайка (харківське видавництво “Фактора”).

Ще в 30-ті роки сценічно було опрацьовано роман Гашека, а чи не першу театральну версію здійснив Гнат Юра (режисура, головна роль).

Свого часу “заявився” Швейк і до Львова. Маю на увазі талановите прочитання його образу ще зовсім молодим актором Юрієм Брилинським, який надав своєму улюбленому герою рис ветерана “царської доби”, а його мові – неповторного галицького колориту.

Нині величезним глядацьким успіхом користується дует “Швейк–Лукаш” в інтерпретації Богдана Бенюка та Анатолія Хостікоєва. Популярні артисти успішно використовують чинник двомовності. Чеська мова Швейка перекладається українською, німецька мова Лукаша – російською...

Постановники й виконавці головних ролей “вбили двох зайців”: пов’язали своє дійство з великою рідною традицією – “шельменківщиною” (Шельменко-денщик Г. Квітки-Основ’яненка – безсумнівний предтеча вояка Швейка) – і одночасно вказали на проблему “двоязичія” в сучасній Україні. Що ж до Швейкової політичної

мімікрії та її живучості днесь, то її засвідчує нещодавнє інтерв'ю Віталія Коротича, в якому він говорить, як в часи режиму йому часто “доводилося прикидатися Швейком”... Чи лише тоді?

* * *

У вітальні та бібліотеці Ріхарда Гашека – внука по лінії першої дружини Ярміли – лад і затишок. Господар люб'язно демонструє рідкісні видання “Пригод бравого вояка Швейка” десятками мов народів світу.

Гаразд, можна спробувати прочитати нове перевидання болгарською чи зазирнути в давніше словацьке, здійснене свого часу невтомним Благославом Гечком. На міжнародній конференції “Гашек і Швейк. Гумор тисячоліття” (Ліпниці, 2003) прозвучали доповіді – Моніки Згустової “Гашек та переклади каталонською та іспанською”, Еєро Балька “Досвід перекладання “Швейка” фінською”, Ласло Г. Ковача “Гашек в Угорщині”...

Та все-таки “анабазис” Швейка в Україні видається особливим, тріумфальним...

Так, тріумфальним. І з декількох поважних причин. До деяких з них причетний “батько” Швейка, прокресливши маршрут героя від Хирова до Сокаля та Жовтанців, а звідси – вже віртуальний – до самого Києва. Пригадалася жартівлива стрілецька пісня про Швейкового ровесника, “усусуса” Цяпку. Ведучи своїх побратимів здобувати столицю України, він, –

“Чи далеко славний город Київ,
 Чи далеко город Київ?” – всіх питає...
 Відповіді нема, а січове товариство хвилюється:
 “Ой ти, пане Цяпко, гайта вйо, вісьта вйо,
 Щось тут не до ладу, гайта вйо, вісьта вйо,
 Раз ми йдемо просто на Вкраїну,
 Раз ми йдемо на Вкраїну, раз до заду...”

Отой “назадницький” марш-кидок продовжується і до сьогодні.

Безумовно, Швейкові імпонували б пам'ятники у Львові та колишньому Фельштині (нині Скелівка) на Старосамбірщині. Йому, безперечно, до душі було б “Свято батяра” – коронний “номер” львівської влади на “День міста”. Але він вернув би носа, коли б почув “Кайзервальд”, “Бернарден гарден”, “Лемберг”, “Галіція”, в “галицькому П'ємонті”, у Львові; коли б дізнався про авантюру з “провозглашенням” нібито відновленої “Пудкарпатської Руси”; його дратував би політичний свербіж деяких політиків, котрі сплять і бачать пам'ятники цісареві Францу-Йосипові в Чернівцях та у Львові.

А втім, чого дивуватися! Нещодавно одна львівська газета опублікувала сенсаційне повідомлення:

“Чеська королівська партія проголосила початок “декади відновлення монархії на чеських землях”. – Про це заявив лідер цієї політичної сили Вацлав Серб, який сказав, що завдання буде нелегким, але вони зроблять усе, щоб втілити ідею в життя.

“З часом громадяни нас підтримають, хоча поки що їм заважають упередження”, – переконаний Вацлав Серб. Кінцева мета партії – відновити конституційну монархію до 2018 року та посадити короля Чехії на трон.

Нагадаємо, Чеська Республіка, яка була колись частиною Чехословаччини, постала на руїнах Австро-Угорської монархії. Члени монархістської партії переконані, що нового короля повинні обирати самі громадяни, але вони також визнають, що вирішувати це повинні нащадки Габсбургів, у жилах яких тече королівська кров.

Монархісти вважають: коли проголосили незалежність 28 жовтня 1918 року, треба було провести референдум щодо політичного ладу країни чи принаймні це мав би вирішити парламент шляхом голосування. Чеська королівська партія Богемії, Моравії та Сілезії була заснована у 1991 році як громадський рух і тепер налічує близько півтисячі членів.

Отже, і на історичній батьківщині, і в нас бравий вояка-ветеран Швейк не те що бажаний, а конче необхідний. Підтверджуючи те, що ідеї Швейка “живуть і перемагають”, видавництво “А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА” має шанси на планетарний успіх.

Безмежно людяний і скромний, живіший від усіх (деяких?) живих, увінчаний заслуженою шаною і любов'ю, Швейк і в незалежній Україні здійснює свій тріумфальний анабазис.

Львів–Прага–Ліпнице–Прага–Київ–Львів